

CSIZMAZIA GÁBOR

Realista vonások az Egyesült Államok külpolitikájában a Trump- és Biden-adminisztráció alatt

Realist features in U.S. foreign policy under the Trump and the Biden administration

Absztrakt

A geopolitikai verseny feléledésével elterjedt a gondolat, miszerint az amerikai külpolitikába „visszatért a realizmus”, habár a realista iskola több irányzattal is rendelkezik, melyek eltérő megközelítést alkalmaznak a nemzetközi biztonsági környezet értelmezésére. Ennek megfelelően az elemzés egyrészt ismerteti a realizmus klasszikus, strukturális (offenzív/defenzív neorealista), posztklasszikus és neoklasszikus irányvonalának főbb ismérveit. Másrészt felméri a Trump- és a Biden-adminisztráció külpolitikáját a realista alaptételek (a nemzetközi rendszer anarchiája, a nemzetállam önérdekkövetése és biztonságot célzó hatalomnövelése) mentén, az egyes irányzatok súlypontjaira (a biztonsági környezettel szembeni pesszimista/optimista várakozásra, a hatalmi verseny statikus/dinamikus képére és a szövetségeselekhez fűzött viszonyra, valamint a kemény hatalmi képességekkel társított rövid/hosszabb távú célkitűzések prioritási rendjére) összpontosítva. Míg a trumpi külpolitika inkább az offenzív (neo)realizmus, addig a bideni külpolitika inkább a posztklasszikus realizmus logikáját tükrözi, ami kimutatható stratégiai dokumentumaikban kifejtett világképükben, transzatlanti kapcsolataik állapotában, valamint a Kelet-Közép-Európát közvetlenül érintő kül- és biztonságpolitikai intézkedéseikben.

Kulcsszavak: neorealizmus, Trump, posztklasszikus realizmus, Biden, geopolitikai verseny, kemény hatalom

Abstract

The revival of geopolitical competition gave impetus to the idea that “realism returned” to U.S. foreign policy, even though the realist school too has several lines with different approaches to interpret the international security environment. Thus, on the one hand, the analysis reviews the main characteristics of the classical, structural (offensive/defensive neorealist), postclassical and neoclassical lines of realism. On the other hand, it provides an assessment of the Trump and the Biden Administration’s foreign policy along basic realist themes (the anarchy of the international system, the nation states’ pursuit of self-interest, and the security-oriented maximization of power), focusing on the realist lines’ emphases (on the pessimistic/optimistic

expectations toward the security environment, on the static/dynamic view of power competition and alliance relations, and on priorities of short/longer term goals associated with hard power capabilities). The Trump and the Biden foreign policy reflects the logic of offensive (neo)realism and postclassical realism respectively, as demonstrated by their world views articulated in their strategic documents, by the state of their transatlantic relations, and by their foreign and security policy measures directly affecting East-Central Europe.

Keywords: neorealism, Trump, postclassical realism, Biden, geopolitical competition, hard power

1. Bevezetés

A liberális nemzetközi rendre nehezedő külső és belső nyomással, valamint a geopolitikai gondolkodás térnyerésével párhuzamosan Washingtonban egyre gyakrabban tetten érhető a realista gondolkodás. Ugyanakkor megtevéstől lenne csak annyit kijelenteni, hogy „a realizmus visszatért az amerikai külpolitikába”. Egyrészt ezzel elsikkadna a tény, hogy bár a realizmus leírható néhány ismérvvvel, valójában különböző irányzatokat ölel fel. Másrészt önmagában egyetlen elmélet sem képes bemutatni egy ország külpolitikáját, különösen az Egyesült Államokét, ahol a külvilághoz fűződő viszony hagyományosan az értékek és az érdekek mentén alakul. Ennek megfelelően érdemes megvizsgálni, hogy az elmúlt évek amerikai külpolitikáját a realizmus mely irányzatai írják le leginkább. A terjedelmi keretek okán e vizsgálat a Trump- és a Biden-adminisztráció világképére, átfogó transzatlanti kapcsolataira, valamint Kelet-Közép-Európát közvetlenül érintő kül- és biztonságpolitikájára korlátozódik.

2. Elméleti alapok: a realizmus differenciálódása

A realizmus alaptétele, hogy a nemzetközi politikát az anarchia jellemzi, ezért a főszereplőinek minősülő nemzetállamok önös érdekeik érvényesítésével vannak elfoglalva. Az utóbbiak elsősorban az államok fennmaradására irányuló biztonsági törekvésekhez kapcsolódnak, így a nemzetközi politika legfőbb tényezője a hatalom. Az államok racionális magatartása, hogy fokozni igyekeznek kemény (katonai és gazdasági) ha-

talmi képességeiket, egymással folytatott interakcióikat pedig inkább hatalmi érdekek, semmint erkölcsi értékek vezérlik. Ennek fényében a realizmus egy amorális és konfliktusorientált teóriának tűnik, ám a valóság ennél árnyaltabb.

2.1. Klasszikus és strukturális (neo)realizmus

A köztudatban a realista világnézet a „dzsungel törvényeit” tükrözi, amit a klasszikusok közül az i. e. 5. században Thuküdidésznek a peloponnészosi háború egy jelenetéhez fűzött idézete tanúsít: a Mélosz városának ultimátumot adó athéniak szerint „az erősebb azt teszi, amihez megvan az ereje, a gyengébb pedig enged.”¹ Valójában a klasszikus realizmus nem az érdekek gátlástalan, hanem józan érvényesítésére helyezi a hangsúlyt. Képviselői az etika és közösség jelentőségéről írtak, amikor a hatalomért vívott politikai harcok valóságát szokások keretei között értelmezték. Minden közösséget normák járnak át, amelyek keretrendszere képezi a béke fő garanciáját: ha valaki e keretből kilép, akkor a rendet a hatalmi egyensúlyra tett erőfeszítések sem óvják meg a konfliktustól. A befolyás növelésére irányuló törekvések során nem mellőzhető az igazság, mivel ez utóbbi iránti hűség egyrészt legitimitást ad, másrészt önmérsékletre int. A közösség morális elvárásainak elvetése ellenségeket szül, tehát kontra-reaktív.² Mindazonáltal a klasszikus realizmus számol az emberi gyarlósággal. A politikusi útmutatóként használt művében Niccolò Machiavelli a 16. században kijelentette, hogy az emberek „hálátlanok, ingatagok, színlelők; a veszélytől visszarettennek, harácsolásra hajlamosak”, a fejedelmeknek pedig el kell fogadnia, hogy „az állam megtartásának szándékától vezetve, gyakorta kénytelen a hit, könyörületesség, emberiség és vallás ellen cselekedni.”³ Az itáliai szerző ezért az egyéni és állami erkölcs szétválasztását szorgalmazta. Thomas Hobbes a 17. században az emberi ter-

1 Thuküdidész 1988, 326.

2 A peloponnészosi háborúban Athén kilépett a számos városállam által elfogadott, szabályokra helyezett vezető szerepből, fenyegetéssel és zsarolással operáló irányításba fogott (megágyazva saját ellenszövetségének), míg saját képességeibe vetett hite irreális vállalkozásokba vitte (elővetítve bukását). Lebow 2013, 60–62, 64–68.

3 Machiavelli 1987, 91–92, 98.

mészet mozgatórugóit a szenvedélyekben látta. A felsőbb világi hatalom nélküli ún. „természeti állapotban” az embereket az önfenntartás vágya vezérelte: mindegyikük több hatalmat akart, így közösségüket átjárta a bizalmatlanság, ami a félelem három forrásának egyike (a verseny és a dicsőség mellett). Ilyekor „mindenki mindenki ellen harcol”, igazság pedig nem létezik. Ugyanakkor Hobbes szerint a haláltól való félelem és a kényelmes élet iránti vágy békére és szabályok alkotására is készítheti az embereket.⁴ Az angol filozófus a nemzetközi politika anarchiáját központi tételeként emelte a realista elméletekbe: ahogy az emberek a „természeti állapotban”, úgy az államok a nemzetközi életben is saját önfenntartásukkal, illetve egymás potenciálisan ártalmas szándékaival vannak elfoglalva.⁵

A nemzetközi rendszer anarchiája a neorealizmusban vált igazán fontossá. Az 1970-es években kidolgozott irányzat a rendszerek struktúrájából indult ki, ezért strukturális realizmusnak is szokás nevezni. A fő képviselőjének számító Kenneth N. Waltz szerint a struktúrák elemzésének alapja az egységek közötti kapcsolat, ami alatt az egységek „egymással szemben elfoglalt pozícióját” kell érteni, továbbá fontos az egységek funkciója és a képességek eloszlása. Waltz ezek mentén megállapította, hogy a nemzetközi rendszer struktúrája anarchikus, főszereplői pedig az államok, melyeknek „halálozási arányszáma feltűnően alacsony”. Neorealista olvasatban az államok funkciójuk szerint nem eltérőek, egyéb belső tulajdonságaik (hagyományaik és kultúrájuk, politikai berendezkedésük és vezetőik személyisége stb.) pedig másodlagosak. Az államok képességeikben különböznek egymástól, ami kapcsolatban van az erőforrások megoszlásával. Ez azt eredményezi, hogy a neorealisták számára a nemzetközi politikai rendszerek jellemzésekor a fő szempont a nagyhatalmak száma.⁶ A neorealisták is úgy vélik, hogy az államok minél több hatalomra törek-szenek a nemzetközi életben, John J. Mearsheimer például rámutatott, hogy az államok egymás kárára is növelnék hatalmukat. A strukturális realisták abban nem értenek egyet, hogy ez meddig célszerű. Waltz és a defenzív realisták szerint egy nagyhatalomnak önmérsékletet kell tanúsítania, különben az erőegyensúly logikája mentén koalíció épül ellene, ami végül biztonságát veszélyezteti. Mearsheimer és az offenzív realisták úgy vélik,

4 Berns 1994, 544–548.

5 Mingst 2003, 68.

6 Waltz 2006, 113–120, 123–125.

hogy a nagyhatalmaknak nem kell visszafogniuk hatalmi törekvéseiket, és lehetőleg hegemon szerepre kell törniük, mivel ez utóbbi garantálja leginkább fennmaradásukat.⁷ E két neorealista irányvonal közötti különbség lényege, hogy hatalom és biztonság szempontjából megéri-e katonai fellépést kezdeményezni, illetve e döntés milyen tényezőkre alapozható. Az offenzív realizmus követői pesszimisták a rendszerben elérhető biztonság mértékét illetően, a kihívókban pedig potenciális katonai agresszorokat látnak, míg a defenzív realisták optimistábbak, és a katonai tényezők mellett más (gazdasági, technológiai, földrajzi) adottságokat is számításba vesznek.⁸ E vita újabb irányzatok megjelenését vetíti előre.

2.2. Posztklasszikus és neoklasszikus realizmus

Az offenzív és defenzív realisták közötti nézeteltérések idővel a realista iskolán belüli újabb koncepciók megjelenéséhez vezettek. Az átgondolásra tett egyik kísérlet a posztklasszikus realizmus formájában jelentkezett, ami egyúttal a klasszikus realizmus egy módosításának is tekinthető. A posztklasszikus realizmus koncepcióját Steven Brooks vezette be az 1990-es években azzal a céllal, hogy újrakategorizálja a realizmust az államok magatartásának feltevései mentén. Megközelítésének alapját a neorealizmus offenzív ágának azon hajlama adta, hogy inkább a konfliktus lehetőségéből, nem pedig a valószínűségéből indult ki. Brooks szerint a neorealisták kizárólag a konfliktus lehetőségét látják, ezért csak a legrosszabb forgatókönyvvel tudnak számolni, amiből az is következik, hogy választási kényszer esetén inkább a rövid távú katonai célkitűzéseket részesítik előnyben a hosszabb távú gazdasági célkitűzésekkel szemben, illetve – szintén döntéshelyzetben – a katonai felkészültséget fontosabbnak tartják a gazdasági képességek erősítésénél. Lényeges, hogy e preferenciák döntéshelyzetben jelentkeznek, és alapvetően súlybéli különbségekről szólnak. A posztklasszikus realizmus lényege abban áll, hogy a konfliktus valószínűségéből indul ki, vagyis képes kevésbé pesszimista forgatókönyveket alkotni, melyek alapján folyamatosan formálni tudja a rövid távú katonai és hosszabb távú gazdasági célkitűzéseinek prioritási rendjét. Így

7 Mearsheimer 2013, 78–83.

8 Brooks 1997, 457–458.

a posztklasszikus realisták végső célja nem a (katonai) biztonság, hanem a (gazdasági) hatalom, amely az előbbihez is szükséges. Mindez azt is jelenti, hogy a klasszikus realistákkal ellentétben a posztklasszikus realisták nemzetközi politikáról és hatalmi versenyről kialakított képe nem statikus, hanem dinamikus: az államok nem az önmagában vett dominancia, hanem a befolyás és érdekérvényesítés végett akarják növelni hatalmukat.⁹

A neorealizmuson belüli offenzív-defenzív viták nemcsak a realista iskola főbb irányzatainak átgondolásához, de egy alternatív irány kijelöléséhez is vezettek. Waltz világossá tette, hogy rendszerszintű elmélete nem tartalmaz az egységek sajátos magatartására vonatkozó fontos szempontokat, így az utóbbiak elemzésének feladata a külpolitikai elméletekre maradt.¹⁰ A neorealizmus „kiegészítésére” a neoklasszikus realizmus formájában érkezett kísérlet. A neoklasszikus realisták (köztük William Curti Wohlforth és Fareed Zakaria) egyfelől elfogadják, hogy egy állam külpolitikáját főleg a nemzetközi rendszerben elfoglalt pozíciója (különösen a materiális képességeivel társított hatalmának viszonylagos mértéke) határozza meg. Másfelől úgy vélik, hogy a rendszer szintjén az objektív hatalmi tényezők (független változók) az egyégek szintjén működő áttétek (köztes változók) torzító hatásának köszönhetően szubjektív módon jelentkezhetnek. Ilyen köztes változók lehetnek a döntéshozó vezetők percepciói és a vezetőket körülvevő államapparátusok természete: egy-egy hatalmi helyzet értékelését meghatározhatja a vezető tisztviselők meggyőződése, illetve e vezetők külpolitikai mozgásterét nagyban behatárolhatja saját kormányzatuk hajlandósága a kapcsolódó döntések meghozatalának és végrehajtásának támogatására.¹¹ Sőt, a neoklasszikus realizmus révén nemcsak tér-, de időbeli tényezők is beemelhetők a külpolitikai számításokba: a döntéshozók egy előre definiált geopolitikai környezetben, a rövid és hosszú távú következmények figyelembevételével tudják terveiket alakítani, ami mindkét esetben rugalmasan történik. Lényegében a különböző realista szerzők más-más köztes változókkal bővítették a neorealizmus elméletét, így az utóbbiak függvényében a neoklasszikus realizmus esz-

⁹ Uo. 445–446, 453, 461–462.

¹⁰ A defenzív realisták a megoldást a belpolitikai tényezők beemelésében vélték felfedezni, jóllehet ezzel megtagadták irányzatuk „strukturális” mivoltát, míg az offenzív realisták továbbra is a rendszerszintű faktorokban látták a nemzetközi politika törvényszerűségeit. Mearsheimer 2013, 83.

¹¹ Rose 1998, 146–152, 157–162.

köztára is változó lehet. Neoklasszikus realizmus alatt tehát nem egy egységes realista irányzatot, hanem különböző realista modelleket kell érteni.¹²

3. Az Egyesült Államok külpolitikájának realista vonásai

Az amerikai külpolitikához kapcsolódó mítosz, hogy liberális eszmékre alapított társadalma miatt az Egyesült Államoktól távol áll a realizmus logikája,¹³ és hogy a transzatlanti szövetség révén értékközösséget alkot Európával.¹⁴ Valójában az amerikai geopolitikai gondolkodás megköveteli, hogy egyetlen stratégiaileg fontos térség (kiváltképp Európa) se legyen ellenséges hatalom hegemoniájának színtere. Ez elvileg Kelet-Közép-Európára irányítaná Washington figyelmét, amit azonban a történelmi tapasztalat csak részben igazolt. Az alábbiakban e kérdések vizsgálatára kerül sor Donald J. Trump és Joseph R. Biden külpolitikájának ismertetésén keresztül.

3.1. Az elemzés szempontjai és módszere

Mivel az elemzés a közelmúlt amerikai külpolitikájának realista vonásait hivatott ismertetni, vizsgálati szempontjai a realizmus alaptételei mentén alkalmazandók. Ennek megfelelően az elemzés arra összpontosít, hogy a Trump- és Biden-adminisztráció külpolitikájában hogyan jelenik meg három tézis: a nemzetközi rendszer anarchiája, az állam (anarchia okán) önérdeket követő magatartása, valamint a biztonságot (a legfőbb állami érdeket) szolgáló hatalomnövelés logikája. Ahogy az elméleti alapok bemutatásakor kiemelésre került, e három tételt a realista irányzatok eltérő súlypontokkal társították. Ehhez igazodva az elemzés a Trump- és a Biden-adminisztráció nemzetközi rendszer jellegére, az amerikai érdekek érvényesítésére és az Egyesült Államok hatalmi pozíciójának erősítésére

¹² Foulon 2015, 636, 646, 651.

¹³ McCormick 2010, 22.

¹⁴ Robertson 2003, 1–5.

vonatkozó álláspontjában a klasszikus realizmussal, az offenzív/defenzív (neo)realizmussal és a posztklasszikus realizmussal társított súlypontokat keresi, nevezetesen: (1) a nemzetközi biztonsági környezettel szembeni pesszimista/optimista várakozást, (2) a hatalmi versenyről kialakított statikus/dinamikus képet és ennek tükrében a szövetségesekhez fűződő viszonyt, valamint (3) a kemény (katonai és gazdasági) hatalmi képességekkel társított rövid/hosszabb távú célkitűzések prioritási rendjét. E súlypontok azonosítására az Egyesült Államok 2017-es és 2022-es nemzeti biztonsági stratégiájában, vezető amerikai tisztviselők külpolitikai megnyilvánulásában, valamint a Trump- és a Biden-adminisztráció azon külpolitikai intézkedéseiben kerül sor, amelyek meghatározták a transzatlanti kapcsolatokat és Washington Kelet-Közép-Európához fűződő viszonyát. Az elemzés nem támaszkodik a neoklasszikus realizmus szempontjaira, mivel ez utóbbiak teljes köre túlságosan széles ahhoz, hogy alkalmazása jelen terjedelmi keretekbe férjen. Egy neoklasszikus realista köztes változó külön kutatásban történő vizsgálata azért is célszerű, mert összehasonlító elemzés mellett az amerikai külpolitikai döntéshozatal koherenciaelemzését is kínálhatja. E tekintetben az „államapparátusok természetét” érdemes kiemelni. Egyrészt az Egyesült Államokban (is) fontos szerepet játszik a külpolitikai döntéshozatalban egy értelmiségi elit, amely alapvetően az egyetemek és kutatóintézetek világában domináns liberális internacionalista gondolkodást követi. A Trump-adminisztráció külpolitikai mozgásterét megnehezítette az elnök viszonya a szövetségi bürokráciával, amelyet a „mélyállam” vagy „adminisztratív állam” kifejezéssel is szokás illetni. A Biden-adminisztráció hivatalba lépésétől sokan a „normalitást”, vagyis e külpolitikai értelmiségi elit visszatérését várták, ami részben megtörtént, hiszen a bideni politika sokkal kevesebb belső, ideológiai természetű ellenállással szembesült. Másrészt az államapparátusok működésében gyakran nem ideológiai, hanem szabályzati és hatalmi dinamikák köszönnek vissza, ami egy prezidenciális rendszerben (is) felveti annak kérdését, hogy a kormányzat vezetője mennyire uralja magát a kormányzatot. Az elnök és a hivatalosan alá rendelt, ám valójában gyakran komoly autonómiát élvező szövetségi hivatalok közötti összhang eltérő volt a Trump- és a Biden-adminisztrációban. Ennek elemzésére alkalmas Graham T. Allison döntéshozatali modelljeinek kormányzati és bürokratikus változata: míg az előbbi az egyes szervezeti egységek sztenderd eljárásrendjeire és részérdekeire, az utóbbi a döntéshozatalban illetékes vezetők hie-

rarchiájára és politikai alkudozásaira fókuszál.¹⁵ Ezek rendre a stratégiai dokumentumokra hivatkozó szakpolitikai iránymutatásokból (és intézkedésekből), illetve vezető tisztviselők megnyilvánulásából (és szivárogtatásokból) ismerhetők meg. Bár e neoklasszikus vonatkozású vizsgálatra most nem kerül sor, az utóbbiakat mint publikusan elérhető primer forrásokat jelen elemzés is igénybe veszi a klasszikus, neorealista és posztklasszikus realista vonások kimutatása végett.

Végül külön megjegyzendő, hogy az Egyesült Államok esetében a realista vonásokat a liberális internacionalizmussal társított gyakorlatok (köztük a multilateralizmus vagy a demokratikus normák nemzetközi szorgalmazása) nem feltétlenül cáfolják. A realizmus a hatalmi képességek valós helyzetértékelésre épülő, önérdékorientált és racionális alkalmazásáról szól, ami az amerikai külpolitika számára a liberális nemzetközi rend és építőelemeinek védelmét írja elő, kiváltképp napjaink geopolitikai kihívásai között. Mindazonáltal az elemzés ezt csak részben érinti, mivel az Egyesült Államok külvilággal ápoltságában az idealista-realista szembenállás végső soron a külpolitikai hagyományok vitájáról szól, amiben a „liberális” és „realista” jelzők túlságosan absztrakt és hiányos leírást, illetve magyarázatot adnak a döntéshozók gondolkodásáról. Az amerikai külpolitika belső dilemmáinak elemzésére hasznosak lehetnek a Walter Russell Mead által bevezetett történeti (wilsoni, hamiltoni, jeffersoni és jacksoni) hagyományok. Egyrészt e tradíciók célok szempontjából szintén felvázolhatók az idealista-realista tengelyen, másrészt eszközök-módszereket illetően is elhelyezhetők egy skálán. E két metszet együttes mátrixa révén a Mead-féle tradíciók árnyaltabb képet festenek a külpolitikai döntéshozók motivációiról és eszköztáráról, valamint hazai társadalmi-politikai háttéréről.¹⁶ Az utóbbiak jelentősége látványosan élénkült az elmúlt években. A liberális nemzetközi rend gyakran hangoztatott válsága a centrum belső politikai, gazdasági és társadalmi gondjaiból is ered: a Trump-féle „*America First*” és „*Make America Great Again*” szlogenek létező problémákra adott válaszok voltak, amelyeket a Biden-féle „*foreign policy for the middle class*” is megfogalmazott, melynek során koncepcionális önellentmondásokba került (akár a nemzetközi intézményekhez, akár a szabadkereskedelemhez fűződő viszony terén).

¹⁵ Allison 1969, 698–699, 707–708.

¹⁶ Hämmerle 2016, 4.

3.2. Geopolitikai fordulat és kontinuitás a biztonsági stratégiákban

A sokáig elterjedt nézet szerint George H. W. Bush után csak Barack H. Obama próbált realizmust vinni az amerikai külpolitikába: William J. Clinton a „szerepvállalás és bővítés” liberális internacionalista vonalát képviselte, George W. Bush pedig egy realista jegyeket is mutató „amerikai internacionalista” külpolitikát neokonzervatív kísérletezésre cserélt. Bár az utóbbi nem tartott sokáig, a republikánusokat évekig külpolitikai útkeresésbe taszította, miközben az Obama-adminisztráció egy gyakran „pragmatista” (néha „realista”) jelzőkkel illetett, valójában inkább liberális (és jeffersoni) külpolitikát folytatott. A 2016-os elnökválasztás törést hozott az amerikai külpolitikába. A közhiedelem szerint Donald J. Trump izolacionista útra vitte az Egyesült Államokat, ám a 2017 és 2021 közötti amerikai külpolitika kifejezetten aktív volt,¹⁷ a Trump-adminisztrációt érő kritikákat pedig főleg tabuk megdöntése, a szokatlan kivitelezés, valamint a kéretlen stílus váltotta ki. A törés másik jele a realista gondolatvilág egyes elemeinek nyílt megjelenítése volt. Az elnök nemzeti biztonsági főtanácsadója, Herbert Raymond McMaster és gazdasági főtanácsadója, Gary Cohn 2017 májusában arról írt, hogy „a világ nem egy globális közösség», hanem egy aréna, ahol nemzetek, nem kormányzati és gazdasági szereplők előny-szerzés végett versengenek”.¹⁸ A Trump-adminisztráció nemzeti biztonsági stratégiájának összeállításáért felelős Nadia Schadlow már a dokumentum megszövegezésének kezdeti stádiumában elárulta, hogy a korábbi amerikai külügyi stratégiákból hiányzott a világ különböző térségeiben zajló verseny mint az érintett szövetségesek biztonsági környezetének realitása.¹⁹ A trumpi külpolitika számára tehát a nemzetközi kapcsolatok világa anarchikus, ahol folyamatos a hatalomért zajló verseny.

Az Egyesült Államok 2017-es nemzeti biztonsági stratégiája mindezt megerősítette. A dokumentum osztotta a realisták hidegháború utáni liberális internacionalizmussal szemben megfogalmazott kritikáját: az amerikai külpolitikában élt egy hit, miszerint „a liberális-demokratikus bővítés és bevonás alapjaiban megváltoztatja a nemzetközi kapcsolatok

¹⁷ Posen 2018, 26.

¹⁸ McMaster–Cohn 2017.

¹⁹ Schadlow 2017.

természetét, és a verseny teret enged a békés együttműködésnek”, ám ez tévesnek bizonyult, mivel Washington kihívói (Peking és Moszkva) nem változtattak szándékaikon, amelyek továbbra is a hatalmi előnyszerzésre irányultak.²⁰ A Trump-adminisztráció tehát az offenzív (neo)realizmusra jellemző pesszimista világgépet vizionált (a „*Make America Great Again*” jelmondat is a kisiklott külpolitikai pályáról való leállást sürgette). Mi több, a stratégia kijelentette, hogy „a történelem egyik állandósága a hatalomért folytatott verseny”, amelyre egyszerre több régióban kerül sor a geopolitika logikája szerint:²¹ a „geopolitika” szó említése²² érdemi változás volt a korábbi stratégiákhoz képest. A hatalmi versenyben a Trump-adminisztráció elsődleges szereplőként a nemzetállamokat látta, külön figyelmet fordítva a nagyhatalmakra: a 2018-as nemzeti védelmi stratégia szerint a nemzetközi biztonságot leginkább veszélyeztető tényező „az államközi stratégiai versengés, nem a terrorizmus”.²³ A verseny több területen elindult, ám a Trump-adminisztráció a katonai szférára helyezte a fő hangsúlyt. A „béke erő által” mottót követve az amerikai katonai képességeket nemcsak az ország védelmében, az ellenfelek elrettentésében, hanem az érdekérvényesítésben is relevánsnak tekintette.²⁴ Gondolkodása az offenzív (neo)realizmus logikáját tükrözte, amikor a katonai képességek minél előbbi és akár a más képességek rovására történő erősítését prioritizálta. Miközben Trump elnök növelte a védelmi kiadásokat,²⁵ a diplomáciára fordított forrásokat csökkenteni próbálta, sikertelenül.²⁶ A trumpi külpolitika másik két súlypontja a kereskedelmi és energiaügyi kapcsolatokon volt. Egyrészt a Trump-adminisztráció szemében a nemzetközi kereskedelmi intézményeket kihívói kijátszották, így Washington már 2016-ban kereskedelmi háborúban állt,²⁷ ami Trump elnök hivatali idejében elsősorban

20 The White House 2017, 2–3, 27.

21 Uo. 26–27, 40.

22 Az Egyesült Államok 2017-es nemzeti biztonsági stratégiája összesen 7 alkalommal említette a kifejezést.

23 United States Department of Defense 2018, 1.

24 The White House 2017, 26–28.

25 A Trump-adminisztráció a 2017-es 606 milliárd dolláros szintről 2021-re 705 milliárd dollárra emelte a védelmi költségvetést, a 2011-es költségvetési korlátozások felső határának emelése mellett. United States Department of Defense 2023.

26 Trump elnök a külügyi büdzsét közel harmadával akarta csökkenteni (a 2017-es 60,21 milliárd dollárról 40,21 milliárd dollárra), ám ezt a kongresszus végül nem hagyta jóvá. Gill–Lawson–Morgenstern 2022, 2.

27 Ross–Navarro 2016.

Pekinggel szemben élesedett ki.²⁸ Másrészt Washington energiadominanciára törekedett, ami az észak-amerikai fosszilis energiaforrások (elsősorban palagázkészletek) kiaknázását és exportját, illetve az utóbbin keresztül az Egyesült Államok geopolitikai érdekeinek érvényesítését jelentette.²⁹ A Trump-adminisztráció ebben is az offenzív (neo)realista irányhoz igazodott, amennyiben az energiadominancia elérését célzó lépéseket a rövid távú (gazdasági) előnyök hosszabb távú (fenntarthatósági) érdekek rovására történő megvalósításának tekintjük. Mindemellett a Trump-adminisztráció külpolitikája abban az értelemben statikusnak mondható, hogy az Egyesült Államok helyzetét csak hatalmi relációkban értelmezte és így az amerikai hatalmat (a fentebb említett módon) maximalizálni akarta. Mindennek fényében az „*America First*” politikáját nem izolacionista, sokkal inkább hübrisztikus hajlamai miatt érték kritikák.

Joseph R. Biden politikai hátterét és stílusát illetően is különbözik republikánus elődjétől, így adminisztrációjától újabb látványos külpolitikai irányváltást várt a világ. 2022-es nemzeti biztonsági stratégiája szintén azonosította a geopolitikai verseny tényét,³⁰ ugyanakkor súlypontjaiban és megoldási javaslatában eltért a trumpi iránytól. Egyrészt külpolitikájában a geopolitikai verseny nem pusztán a nagyhatalmak közötti erőviszonyok változására utal: a verseny a demokrácia és az autokrácia mint a kormányzás alternatív modelljei között zajlik. Washington elsődleges kihívója Peking, mivel megvan a szándéka és „egyre inkább a gazdasági, diplomáciai, katonai és technológiai hatalma” arra, hogy saját illiberális nézeteire szabva átalakítsa a nemzetközi rendet. Ennek lehetőségét a Trump-adminisztráció is látta, a bideni gondolkodás azonban optimistább. A Biden-adminisztráció szerint a liberális demokráciával és az amerikai kormányzással ellentétben az alternatív modellek belső és külső problémái nehezebben orvosolhatók, a legtöbb ország pedig (politikai berendezkedéstől függetlenül) érdekelt egy szabályokon nyugvó (amerikai olvasatban

28 A Trump-adminisztráció 2017–2018-ban védővámokat vezetett be, amelyek közül a legtöbb a kínai import ellen irányult: 2019-ben 309,1 milliárd dollár értékű importot érintettek az amerikai intézkedések (ebből 277 milliárd dollár értéket tettek ki a kínai termékek), míg a válaszlépések 76,8 milliárd dollár értékben érintették az amerikai exportot (ebből 68,4 milliárd dollár értékű termék a Kínai Népköztársaságba ment). Williams et al. 2020, 15–17.

29 Perry–Zinke–Pruitt 2017.

30 Az Egyesült Államok 2022-es nemzeti biztonsági stratégiája összesen 18 alkalommal említette a kifejezést.

szabadabb és nyitottabb) nemzetközi rend fennállásában.³¹ Másrészt poszt-klasszikus realista gondolkodásra vall a bideni külpolitika azon optimiz-musa, miszerint a nemzetközi biztonsági környezet kedvezőtlen trendje ellenére saját mozgásterét nem korlátozta a konfliktusra való (katonai) felkészülésre, hanem kereste a politikai megoldásokat a liberális nemzetközi rend átszabására. Már a 2021-es nemzeti biztonsági stratégiai iránymutatás is világossá tette, hogy „rendszer hibái és egyenlőtlenségei nyilvánvalóvá váltak, és [...] a korábbi rendet nem lehet egyszerűen helyreállítani”, ami ugyanakkor egy lehetőséget is kínált a reformra.³² Biden elnök majdani nemzeti biztonsági főtanácsadója, Jake Sullivan már 2018-ban leírta, hogy hegemoniájának gyengülésével párhuzamosan az Egyesült Államok rugalmasabb és gyakorlatiasabb nemzetközi struktúrák létrejöttéhez járult hozzá.³³ Miközben Biden elnök újra beléptette az országot a párizsi klímamegállapodás és az Egészségügyi Világszervezet tagjai közé, a rendszerközi verseny jegyében külön demokráciacsúcs összehívását kezdeményezte,³⁴ amelyre kétszer is kifejezetten Washington elképzelése szerint kerültek kiküldésre a meghívók.

A Trump- és Biden-adminisztráció külpolitikája közötti kontinuitás sajátosságát az adta, hogy az utóbbi képes volt megragadni az előbbi nemzeti érdekérvényesítésre vonatkozó nézeteit. Jake Sullivan 2018-ban elismerte, hogy a liberális nemzetközi rend és az amerikai demokrácia állapotáért nemcsak a trumpizmus felelős, hanem a nyugati társadalmak azon valós problémája, hogy nem tudtak anyagilag részesedni a globalizáció minden előnyéből.³⁵ Nem sokkal főtanácsadói kinevezése előtt úgy fogalmazott: „Elértük azt a pontot, ahol a külpolitika [már] belpolitika, és a belpolitika [már] külpolitika.”³⁶ A 2022-es nemzeti biztonsági stratégia megerősítette, hogy a két szféra közti határt a Biden-adminisztráció lebontotta. Az amerikai politikai, társadalmi, gazdasági és technológiai megújulás prioritást élvez³⁷ Washington teendőinek listáján, mivel ennek hiányában a rend-

31 The White House 2022, 6–8, 18.

32 The White House 2021, 8.

33 Sullivan 2018, 12–14.

34 Biden 2020, 64–67.

35 Sullivan 2018, 12–14.

36 Duss–Wertheim 2023, 14.

37 Biden elnök leendő CIA-igazgatójaként William J. Burns, és leendő ENSZ-nagykövetekeként Linda Thomas–Greenfield 2020-ben írtak a külszolgálat személyügyi megújításának szükséges-

szerközi versenyt sem lehet megnyerni, de ez fordítva is igaz: a nemzetközi rend akkor erősíti a hazai társadalmat, ha az amerikai értékek és érdekek szerint változik. Biden elnök ezért külön ipari és innovációs stratégiát indított,³⁸ ami egyfelől hazai gazdasági-társadalmi programokban kezdett testet ölteni.³⁹ Másfelől Washington e kezdeményezéseket a nemzetközi rend reformjára is kiterjesztette, aminek fő példája a globális minimumadó felkarolása volt, de idetartozott a kereskedelmi láncok újrendezésére tett kísérlet, különösen a kritikus nyersanyagok és technológiák terén. Janet Yellen pénzügyminiszter ez utóbbi lépést összekötötte a rugalmasabb együttműködések gondolatával, amikor 2022-ben a baráti országokkal való kapcsolatok (*friend-shoring*) és „plurilaterális kereskedelmi megállapodások hálózatának” építéséről beszélt.⁴⁰ Mindez alapján a bideni külpolitika nem pusztán a gazdasági és technológiai adottságokkal is kalkuláló defenzív (neo)realizmus, hanem a posztklasszikus realizmus logikájáról tanúskodott, hiszen e faktorokat kifejezetten előnyben részesítette. A Biden-adminisztráció tisztában van azzal, hogy nem mindenki osztja nézeteit, amelyek hivatalosan nem célozzák a geopolitikai verseny blokkosodásba való átfordulását.⁴¹ Mindazonáltal Jake Sullivan a nemzetközi rend megújítását már 2018-ban kizárólag amerikai vezetés alatt látta reálisnak: szerinte az Egyesült Államok az egyetlen ország, amely hatalma és elszántsága mellett hajlamos „a rövid távú előnyöket hosszú távú befolyásra cserélni [...] egy olyan nemzetközi rendben, ahol [...] az erősek elszenvedik, amit kell, a gyengék pedig megteszik, amit lehet.”⁴² A fentebb említett Thuküdidész-idézet e megfordítása jól tükrözte, hogy a Biden-adminisztráció

ségéről. Kiindulópontjuk szerint sem az amerikai hegemonia, sem az elszigetelődés nem járható, a diplomáciának pedig visszafogottabb és fegyelmezettebb úton kell haladnia, valamint „a hazai megújulás felgyorsításának és az amerikai középosztály megerősítésének elsődleges prioritását kell tükröznie”. Burns–Thomas–Greenfield 2020, 103.

38 The White House 2022, 11, 14.

39 A programok közül kiemelendő három. Egyrészt a 2021-es infrastruktúrabefektetésről és munkahelyekről szóló törvény öt évre közel 1,2 billió dolláros beruházással számolt a belföldi út-, vasút- és légtérforgalmi hálózat átfogó fejlesztésében. Másrészt a 2022-es CHIPS-törvény tíz évre közel 280 milliárd dollárral számolt a félvezetők, a mesterséges intelligencia, a nanotechnológia és a kapcsolódó kutatás-fejlesztés, illetve gyártókapacitás növelése terén. Harmadrészt a 2022-es inflációcsökkentésről szóló törvény az adósságcsökkentésre közel 300 milliárd dollár, a zöld átállásra pedig közel 370 milliárd dollár értékű befektetéssel számolt tíz évre.

40 United States Department of the Treasury 2022.

41 The White House 2022, 9.

42 Sullivan 2018, 19.

ráció nem a hatalmat öncélúan maximalizáló (statikus), hanem az érdekérvényesítést megújult keretek között biztosító (dinamikus) külpolitikát és hatalmi versenyt vizionált.

3.3. Közösség és vitatémák a transzatlanti kapcsolatokban

Közismert tézis, hogy a transzatlanti kapcsolatok politikai értelemben mélypontra jutottak a Trump-adminisztráció alatt, amiért főleg az amerikai elnök európai diplomáciai hagyományoktól merőben eltérő retorikája és gyakorlata a felelős. Donald J. Trump elnöksége *déjà vu* élmény volt Európában, mert bár nem volt neokonzervatív, a George W. Bush elnöksége alatt felmerült transzatlanti politikai helyzeteket és problémákat generált.⁴³ Ezt jól tükrözték az Egyesült Államok 2017-es nemzeti biztonsági stratégiája és az Európai Unió 2016-os globális stratégiája közötti különbségek, rávilágítva egy realista és egy liberális világkép kontrasztjára. Míg az amerikai dokumentum az „elvhű realizmus”, addig az európai az „elvhű pragmatizmus” mellett szólt.⁴⁴ Míg az előbbi egy „versengő világban”, addig az utóbbi egy „egyre több nézeteltérést generáló világban” látta az Egyesült Államokat, illetve Európát. Míg a trumpi külpolitika a kemény hatalmi képességekre épült,⁴⁵ addig az uniós stratégia kiemelt támasza továbbra is „az EU tartós vonzereje” (puha hatalma) volt.⁴⁶ A világnézeti különbségeket jól mutatta Trump elnök 2017-es varsói beszéde. Ez utóbbi jelentősége, hogy az elnök első komoly külföldi beszéde volt, amely egyúttal a „nyugati szövetség megszilárdításáról” szóló 2018-as Európa-stratégiájának⁴⁷ alapjául is szolgált. A beszéd mégis vita tárgyát képezte Európában. Egyrészt nem mindenkinek volt világos, hogy a Nyugat védelméről miért Varsóban, és nem Brüsszelben szólalt fel az amerikai elnök: kelet-közép-európai szem-

43 A párhuzam erejét jól jelzi, hogy miközben George W. Bush és Donald J. Trump két teljesen különböző személy, európai részről szinte pontosan ugyanazon panaszok jelentkeztek rájuk, nevezetesen: unilaterális megoldásokra való hajlam, kemény hatalomra támaszkodás, valamint ellenszenves személyes stílus. Daalder 2003, 148.

44 Európai Külügyi Szolgálat 2016, 6.

45 The White House 2017, 1–2, 25.

46 Európai Külügyi Szolgálat 2016, 7.

47 Mitchell, 2018.

pontból ez érthető, de a nyugat-európai megszokástól eltérő volt.⁴⁸ Másrészt noha a beszédben alapvetően biztonságpolitikai témák jöttek elő, külön problémaként került említésre a „kormányzati bürokrácia elburjánzása”, amit az EU felé tett célzasként lehetett értelmezni, kiváltképp a házigazda és Brüsszel közötti politikai viták tükrében.⁴⁹ Harmadrészt a beszéd a „Nyugat” kifejezést civilizációs értelemben használta, hangsúlyozva néhány nyugati értéket (például nemzeti szuverenitást és a vallásszabadságot), de nem mindet (például a demokratikus kormányzást és a sajtószabadságot), ami kiélezte a politikai-ideológiai nézetkülönbségeket a transzatlanti közösségben.⁵⁰

A Trump-adminisztráció alatt az amerikai–európai viták egy gócpontja a nemzeti szuverenitásra és a nemzetállami érdekekre helyezett eltérő hangsúly volt: amellett, hogy külpolitikájának centrumában az „*America First*” mottó által fémjelzett kendőzetlen érdekérvényesítés állt, Trump elnök a partnereket is inkább a nemzetállamokban, semmint nemzetközi szervezetekben látta. Konfrontatív retorikájával és intézkedéseivel belülről ingatta meg a transzatlanti szövetséget: az európai NATO-tagállamok alacsonyabb védelmi kiadásával szembeni amerikai kritikák korántsem voltak újak, azonban az elnök felvetette a szövetség elavultságának gondolatát, gerjesztve Párizs és Berlin igényét a Washingtonnal szembeni „stratégiai autonómiára”. A transzatlanti szövetség belső diszkrpanciája azért is volt érdekes, mert több magas rangú amerikai kül- és biztonságpolitikai tisztviselő és a kongresszus is hangsúlyozta az európai biztonság melletti elkötelezettséget, a kormányzati intézkedések pedig fokozták az Egyesült Államok európai jelenlétét.⁵¹ A Trump-adminisztráció főleg a perifériák biztosítására koncentrált, néhány kelet-közép-európai állam pedig jobb politikai, illetve védelmi kapcsolatot tudott vele kialakítani, ami hoz-

48 A kelet-közép-európai államok történelmi szempontból komoly szerepet játszottak a Nyugat védelmében, amiről azonban a nyugati közvélemény hajlamos megfeledkezni. E diszkrpanciára Oskar Halecki lengyel történész hívta fel a figyelmet *A nyugati civilizáció peremén. Kelet-Közép-Európa története* című, 1952-ben megjelent könyvében.

49 Pawlak 2017.

50 Granieri 2017.

51 Az amerikai katonai jelenlét főleg az orosz agressziótól tartó kelet-közép-európai országokkal közös védelmi együttműködésekben (amerikai katonák rotációs telepítésében és közös gyakorlatokban, katonai infrastruktúrafejlesztésekben, valamint amerikai haditechnikai eszközök adásvételében) nyilvánult meg.

zájárult a szövetségesek megosztásának képéhez. Hasonló volt a helyzet az energiabiztonság terén: a Trump-adminisztráció igyekezett Európában népszerűsíteni az amerikai cseppfolyósított földgázt, miközben másodlagos szankciókkal is sújtotta az Északi Áramlat-2 projektet. Az utóbbi amerikai–német nézeteltérés tárgya volt, ahogy általában a transzatlanti gazdasági kapcsolat is: a külkereskedelmi deficit csökkentésétől vezérelve Trump elnök az Európai Uniót is az Egyesült Államok „ellenségének” tekintette, az európai országokat sem mentesítve a (nemzetbiztonsági okokra hivatkozva bevezetett) acél- és alumíniumvámok alól. Ez a trumpi külpolitika hatalmi viszonyokat önmagukban ábrázoló (más szempontokat mellőző) képéről tanúskodott, ami a klasszikus realizmusra jellemző. Ugyanakkor ez utóbbi irányzatot is csak részben követte, ugyanis a klasszikus realisták által középpontba helyezett közösségi morális elvárások (és ezáltal a politikai legitimáció) terén komoly deficitje volt Európában. Washington ugyan tett egy elvi kísérletet a Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerség (TTIP) újraélesztésére, ám mivel a Trump-adminisztráció kiléptette az Egyesült Államokat a párizsi megállapodásból, ennek sikerére reális esély nem volt. Sőt, néhány jó kormányközi kapcsolattól eltekintve az európai szövetségeket feszélyezte Donald J. Trump elnöksége, mivel régi transzatlanti vitákat szokatlanul nyílt módon hozott elő. Sőt, a gazdasági-kereskedelmi vitákon túl a trumpi külpolitika gyakran az amerikai szemmel elégtelen európai védelmi kiadások problémáját idézte fel, ami (minden megalapozottságával együtt) egy szűkebb látókörű Európa-politikát jelentett, és a leginkább katonai képességekre hangsúlyt fektető neorealista mentalitásról árulkodott.

Joseph R. Biden elnöksége eleinte szintén *déjà vu* élményt adott Európának. A 2008-as amerikai elnökválasztás körül kialakuló európai „obamánia” jelenségéhez hasonlóan az Egyesült Államok nyugat-európai szövetségeseit optimizmus járta át, amiért 2021-ben egy, a külügyekben (kiváltképp a transzatlanti kapcsolatokban) tapasztalt politikus költözött a Fehér Házba. A Biden-adminisztráció e kedvező alapokat gesztusokkal kamatoztatta, így például a párizsi megállapodáshoz és az Egészségügyi Világszervezethez való újbóli csatlakozással Washington szemléltetni tudta multilateralizmus iránti elkötelezettségét. Biden elnök 2021 júniusában európai útra indult, melynek keretében szimbolikus lépéseket tett: meg-

kötötte az Új atlanti chartát,⁵² létrehozta a Transzatlanti Kereskedelmi és Technológiai Tanácsot az Egyesült Államok és az Európai Unió közötti (elsősorban a nemzetközi szabályozásokra irányuló) együttműködés előmozdítására, valamint hangsúlyozta a NATO kollektív védelme iránti amerikai elhivatottságot, és csak mindezt követően találkozott Vlagyimir Putyin orosz elnökkel,⁵³ vagyis republikánus elődjével szemben a transzatlanti összetartozás üzenetét fejezte ki.⁵⁴ Emellett Washington érdemi megállapodásokra jutott Brüsszellel: egyrészt 2021 nyarán a felek megegyeztek, hogy a Boeing és az Airbus cégek állami támogatása körüli vitájukban a Kereskedelmi Világszervezet által jóváhagyott kölcsönös büntetővámokat öt évre felfüggesztik, másrészt a Trump elnök által 2021 őszén bevezetett acél- és alumíniumvámokat (és az azokat megtorló európai vámokat) is részben feloldották.⁵⁵ Egyik ügy végére sem került pont, ám mindkét alkuban érezhető volt a bizakodás, hogy az Egyesült Államok és európai partnerei időt nyertek kereskedelmi vitáik végleges rendezésére, illetve lehetőséget kaptak a szabadpiaci elveket sértő kínai ipar elleni közös lépésre. A bideni külpolitika elsajátította a klasszikus realizmus üzenetét, és nemcsak a retorika, hanem az érdemi együttműködés terén is törekedett a transzatlanti közösség morális és politikai támogatására.

Mindazonáltal a Pekinghez fűződő viszony érzékeny pont a transzatlanti kapcsolatokban. A Biden-adminisztráció hazai gazdasági programjai a kínai függést hivatottak csökkenteni, így például az inflációcsökkentésről szóló 2022-es törvény (IRA) egyik eleme az észak-amerikai akkumulátor- és elektromosgépjármű-gyártás támogatása. A 369 milliárd dolláros csomag megtagadná a pénzügyi támogatást a kínai (és európai) eredetű ásványokra épülő akkumulátoripartól és Amerikába csalná az elektromosgépjármű-gyártás európai szereplőit. Ennek megfelelően európai tisztviselők protekcionizmussal vádolták Washingtonot. Biden elnök 2022 végén

52 Az 1941-es Atlanti charta mintájára Washington és London megerősítették együttműködési szándékukat egy demokratikus értékek és klímabarát gazdaság számára kedvező, nyitott és szabályokra épülő világ elérése végett. The White House 2021b.

53 Biden 2021.

54 A Biden-adminisztráció is hozott olyan intézkedéseket, amik néhány európai szövetséges szemében trumpi jellegűek voltak, így például az amerikai katonák 2021. augusztusi kivonása Afganisztánból és a nukleáris tengeralattjárók fejlesztése kapcsán 2021 szeptemberében kötött ausztrál–brit–amerikai (AUKUS) megállapodás – mindkét esetben néhány európai szövetséges (főleg Párizs) hiányolta az előzetes konzultációt.

55 Fefer 2021, 1–2.

jelezte, hogy lesz megoldás a transzatlanti vitára⁵⁶ (vámháború helyett ezúttal támogatási versenyre), ami optimista feltételezés volt, mivel az IRA-t a kongresszus pártvonalak mentén fogadta el (mindkét házban csak demokraták szavazták meg, ők is kompromisszumok beiktatásával). Végső soron egy szabadkereskedelmi megállapodáshoz hasonló alku szükséges Washington és Brüsszel között, aminek az előkészítését a felek csak jóval később, 2023 márciusában jelentették be.⁵⁷ Így a realista nemzetállami önérdekkövetést a bideni külpolitika is gyakorolja, jóllehet elődjénél kevésbé konfrontatívan. Közben a bideni külpolitika is nyíltabb kiállást vár Pekinggel szemben, amit a NATO-ban részben elért,⁵⁸ ám az EU esetében ez nehezebb: míg az Európai Bizottság hajlamosabb követni az amerikai irányvonalat, addig az Európai Tanács megosztottabb e kérdésben.⁵⁹ A tagállamok problémája az európai–kínai gazdasági és kereskedelmi összefonódásban keresendő, noha francia részről Tajvan függetlenségének ügye felelevenítette a „stratégiai autonómia” iránti igényt is. A vízváltást az orosz–ukrán háborúba való kínai beavatkozás jelentheti: a kulcskérdés, hogy Peking szállít-e halálos fegyvereket Moszkvának, illetve erre Washington európai szövetségesei is hajlandóak-e szankciókkal válaszolni. A Biden-adminisztráció különbözik republikánus elődjétől, mivel egyrészt mellőzi a tranzakcionista szemléletet, vagyis az európaiak Kína-politikáit nem kapcsolná transzatlanti alkukhoz, másrészt bizakodóbb a Pekinggel szemben közös amerikai–európai álláspont kilátásait illetően. Ennek megalapozottsága vitatható,⁶⁰ jóllehet Washington reménye a kínai befolyás korlátozására irányuló tagállami intézkedésekre és az Ukrajna elleni orosz agresszió ügyében elért transzatlanti egységre építhet. Bár Washington szorgalmazza Kijev európai fegyver- és lőszerellátását, ami látványos vál-

56 Palmer 2022.

57 Az amerikai elnök bejelentését követő három hónapos csúszás az ügy súlyához képest optimista hozzáállást sugall, kiváltképp mivel pár héttel az előkészítés bejelentése után az amerikai pénzügyminisztérium már publikálta is iránymutatás-tervezetét az IRA alkalmazására vonatkozóan (amiben az EU említve sem volt). Baschuk 2023.

58 A NATO 2019-es londoni vezetői találkozójának nyilatkozata „lehetőségeket és kihívásokat” azonosított a Kínai Népköztársaság nemzetközi politikai tevékenységében, amit a NATO tagjainak közösen kell kezelniük. Ezzel szemben a NATO 2022-es madridi csúcstalálkozóján elfogadott stratégiai koncepció egyik újítása abban állt, hogy Peking bizonyos nemzetközi politikai fellépéseiben (többek közt a Moszkvával kialakított stratégiai partnerségében) a szabályokra épülő nemzetközi rend aláadását, illetve a NATO érdekeivel, biztonságával és értékeivel szembeni kihívást azonosított. North Atlantic Treaty Organization 2019, 2022, 5.

59 Lynch–Moens 2023.

60 Lynch et al. 2023.

tozást hozott az európai fegyverkezési gyakorlatban, a Pekinggel kapcsolatos amerikai erőfeszítések jól mutatják, hogy a Biden-adminisztráció számára a transzatlanti egység a szankciók terén fontos igazán. Így a bideni Európa-politika a defenzív (neo)realisták gondolkodására emlékeztet, amelyben a katonai szempontok mellett legalább annyira fontosak a gazdasági, kereskedelmi és technológiai szempontok.

3.4. Értékek és biztonság Kelet-Közép-Európában

Ahogy Washington Európa-politikájának lényege az Egyesült Államok érdekeit veszélyeztető regionális hegemon hatalom feltartóztatása, úgy Kelet-Közép-Európa is ebben a kontextusban játszik fontos szerepet az amerikai külpolitikában. Az euroatlanti integráció keleti térnyerésével és Washington más irányú (előbb közel-, majd távol-keleti) fókuszával Kelet-Közép-Európa geopolitikai értéke fokozatosan csökkent, amin az Ukrajna elleni 2014-es orosz agresszió változtatott. Bár az Obama-adminisztráció megkezdte Kijev támogatását, Moszkva szankcionálását és a keleti NATO-tagok védelmének megerősítését, figyelme továbbra is elsősorban az indiai–csendes-óceáni térségre összpontosult. Az érdemi fordulat Donald J. Trump elnöksége alatt következett be. Miközben a Trump-adminisztráció is Washington és Peking hatalmi versenyével kívánt foglalkozni, Európa-stratégiája jelentős mértékben Kelet-Közép-Európa rivális hatalmakkal szembeni politikai ellenálló képességének és katonai védelmének fokozásáról szólt.⁶¹ Az előbbi azért is volt érdekes vállalkozás, mert a vezetésnek úgy kellett kiállnia az amerikai külpolitika által hagyományosan támogatott liberális értékek mellett, hogy közben a konzervatívabb kelet-közép-európai kormányokkal is jó politikai viszonyra törekedett. Megközelítését az „elvhű szerepvállalás” kifejezéssel illette, aminek a lényege az volt, hogy bár az Egyesült Államok nem elégedett a liberális demokrácia kelet-közép-európai helyzetével, az érintett kormányok elszigetelése helyett a konstruktív dialógusra törekszik,⁶² különösen mivel ennek hiányában látta az illiberális modell és a hatalmi riválisok regionális térnyerésének okát. Ez azt is jelentette, hogy a Trump-adminisztráció tulaj-

⁶¹ Mitchell 2018.

⁶² Wemer 2019.

donképpen rangsorolta a kelet-közép-európai politikai és védelmi kérdéseket, melyek közül többnyire ez utóbbiak érvényesülésére összpontosított, ami érződött az Egyesült Államok kelet-közép-európai fegyvereladásaiban, offenzív (neo)realista logikát érvényesítve.

Az Egyesült Államok kelet-közép-európai katonai jelenlétének növelését elősegítette, hogy az Obama-adminisztráció hivatali idejének végére Európa viszontbiztosítása elrettentésbe váltott.⁶³ A Trump-adminisztráció tehát folytatta az elődje által előkészített biztonságpolitikai lépéseket, jóllehet néhány kérdésben így is vízvázasztót képezett. Egyrészt Donald J. Trump elnöksége alatt kezdett az Egyesült Államok fegyvert szállítani Ukrajnának (Javelin páncéltörő rakéták és mesterlövész puszkák adásával), amire Barack H. Obama a konfliktus eszkalációjától tartva nem vállalkozott. A trumpi külpolitikát ért kritikák cáfolatán túl ez azért volt érdekes fejlemény, mert előrevetítette azt a gondolkodást, miszerint Washington nem érdekelt az eszkalációban, viszont Moszkva számára egyre költségesebb akarja tenni a háborút.⁶⁴ A Trump-adminisztráció külpolitikai csapatának néhány tagja már évek óta az Egyesült Államok szövetségi hálózatának perifériáin lévő országok felfegyverzését javasolta: közülük kiemelendő A. Wess Mitchell és Jakub Grygiel, akik korábban a Kelet-Közép-Európával foglalkozó Center for European Policy Analysis kutatóintézet munkatársai voltak.⁶⁵ Másrészt a Trump-adminisztráció alatt lendült fel az orosz célpontok elleni amerikai szankciós gyakorlat, amelynek fő hajtóerejét a kongresszus adta (főleg a 2017-es CAATSA és a 2019-es PEESA törvénnyel).⁶⁶ Az amerikai gazdasági nyomás terén kiemelendők az Északi Áramlat-2 projektet ért másodlagos szankciók, amelyek európai uniós, illetve nyugat-európai kritikákat váltottak ki, mivel Washington közben cseppfolyósított földgázt is kínált Európának, kiváltképp a kelet-közép-eu-

63 Míg a 2014-es newporti NATO-csúcs a viszontbiztosításról, a 2016-os varsói NATO-csúcs már az elrettentésről szólt, illetve az Egyesült Államok kelet-közép-európai katonai jelenlétét finanszírozó „Európai Viszontbiztosítási Kezdeményezés” (ERI) is 2016 végére lett átnevezve „Európai Elrettentési Kezdeményezésre” (EDI), melyet a Trump-adminisztráció csaknem meg-négyszerezett költségvetési kerettel örökölt az Obama-adminisztrációtól.

64 Gordon 2017.

65 Grygiel–Mitchell 2016, 54–55, 2014, 41.

66 A kongresszus attól tartott, hogy Trump elnök érvényteleníti elődje orosz célpontok szankcionálásáról szóló rendeleteit, így azokat az Amerika ellenségeit szankciókkal sújtó 2017-es törvényben (CAATSA) kodifikálta. Hasonlóképp, az Európa energiabiztonságának védelméről szóló 2019-es törvény (PEESA) révén az amerikai kormány szankcionálhatja az európai energiabiztonságot fenyegető orosz gázvezeték-projektek résztvevőit.

rópai Három Tenger Kezdeményezés tagjainak. Mindez a trumpi retorikával (főleg Berlin kritizálásával) kiegészítve azt az érzetet kelthette, hogy az amerikai kormányzat az orosz célpontok szankcionálását cinikus módon az amerikai gazdasági érdekek érvényesítésére használta,⁶⁷ amiben a nyugat- és kelet-közép-európai államok politikai megosztottságára támaszkodhatott. Ezzel együtt a trumpi külpolitika hatalmi versenyről kialakított képe statikusnak mondható, hiszen a Kelet-Közép-Európába vezető földgázexport elvileg jól társult az amerikai energiadominancia gondolatához, gyakorlatilag érdemben mégsem érvényesülhetett, mivel azt a térség infrastrukturális adottságai nem tették lehetővé.

A Biden-adminisztráció Európa-politikája az egységre való törekvés jegyében fogant, így az Egyesült Államok javítani próbálta kapcsolatait az Európai Unióval (valamint a Trump-adminisztráció alatt magára haragított nagyobb európai tagállamokkal). A transzatlanti egység a demokratikus megújulás átfogó koncepciójába is illeszkedett, ami Kelet-Közép-Európában eleinte megfordította a trumpi megközelítést. Egyrészt a demokrata külpolitika szemében a bilaterális védelmi együttműködés nem előzte meg az amerikai politikai elvárásokat:⁶⁸ a Biden-adminisztráció Kelet-Közép-Európában is kiemelt helyen kezelte a liberális demokrácia támogatását, amin az Ukrajna elleni orosz invázió árnyékában megerősödő védelmi és elrettentési súlypont sem változtatott. Washington fokozta a demokratikus intézmények, a civil társadalom és a média anyagi támogatását, amire külön kelet-közép-európai program jött létre az amerikai külügyminisztériumhoz kapcsolódó Nemzetközi Fejlesztési Hivatalnál (USAID) 2022 decemberében.⁶⁹ E tekintetben a Biden-adminisztráció külpolitikai csapatában is kimutatható az amerikai *think-tank* világ egyes szereplőinek hatása: az európai és eurázsiai ügyekért felelős államtitkári posztot Karen E. Donfried foglalta el, aki korábban a kelet-közép-európai demokrácia amerikai támogatását szorgalmazó German Marshall Fund⁷⁰ kutatóintézet igazgatója volt, és már 2022 májusában emlékeztetett a térségbeli demokratikus intézmények és civil társadalom hangsúlyos amerikai támogatására.⁷¹ Az

⁶⁷ Nephew 2020.

⁶⁸ Dettmer 2020.

⁶⁹ United States Agency for International Development 2022.

⁷⁰ A German Marshall Fund vonatkozó munkájára példa: Bouchet–Forbrig 2021 és Bouchet 2023.

⁷¹ United States Embassy in Bulgaria 2022.

Ukrajna ellen 2022-ben indított orosz invázió tovább fokozta a Biden-adminisztráció Kelet-Közép-Európára irányuló figyelmét: Biden elnök egy éven belül kétszer ment Varsóba, ami általában szokatlanul erős érdeklődés jele, a 2023. februári útja alkalmával pedig Kijevbe is ellátogatott.

A politikai értékek és biztonsági érdekek dilemmája a Biden-adminisztrációnál is tetten érhető, legalábbis a lengyel–amerikai kapcsolatokban.⁷² Az orosz–ukrán háború eszkalációjával Varsó lett Washington fő partnere a térségben, bár eredetileg a kitüntetett szövetséges szerepe Berlint illette volna. Biden elnök még 2021-ben visszafordította Trump elnök azon döntését, hogy az Egyesült Államok 12 ezer fővel csökkentse németországi katonai jelenlétét, továbbá felmentette az Északi Áramlat-2 fő érdekgazdáját az amerikai szankciók alól az amerikai–német kapcsolatok javítása végett. Ám ahogy az amerikai hírszerzés számára egyre biztosabbnak tűnt Ukrajna orosz inváziója, Washington újra felvetette az Északi Áramlat-2 elleni szankciók lehetőségét, illetve az akkor még vonakodó Berlint is rávette az amerikai irány követésére.⁷³ Ez jól mutatja, hogy a bideni külpolitika a posztklasszikus realizmussal összhangban a hatalmi versenyt egy dinamikus jelenségnek tekinti, vagyis minden hatalmi képesség érvényesítése érdek- és helyzetfüggő. A Biden-adminisztráció rugalmasságát jelezte továbbá, hogy sajátosan értelmezte az elrettentés fogalmát: Washington úgy kalkulált, hogy a szankciókkal történő amerikai „elrettentés” az orosz invázió valószínűségét csak mérsékelni, nem pedig kiiktatni volt hivatott, továbbá hogy maga az invázió olyan szankciós intézkedéseket vont maga után, amelyek váratlan és nagy terhet jelentettek Moszkvának.⁷⁴ Ez utóbbi beigazolódott, különösen mivel a Nyugat példátlan számú és mélységű szankcióval sújtotta a kiemelt orosz politikai és üzleti személyeket, cégeket és szektorokat. Hasonló trend jellemzi Ukrajna fegyveres támogatását: Washington célja, hogy a fegyverekkel és iránymutatással ellátott ukrán erők révén annyira meggyengítse Moszkvát, hogy az ne tudjon újabb hasonló agresszióba kezdeni.⁷⁵ Kétpárti konszenzussal a háta mögött Biden

72 Vitatott, hogy a lengyel kormánnyal szembeni jogállamisági kritikát enyhíti-e az Ukrajna pénzügyi, humanitárius és fegyveres támogatására irányuló lengyel szerepvállalás. Egyesek szerint Varsó nem mentesül Washington szigora alól, mások szerint a geopolitikai realitások módosíthatják a politikai elvárásokat. Basu–Mucha 2022.

73 Liptak 2022.

74 Ward–Gedeon 2022.

75 Borger 2022.

elnök 2022-ben közel 67 milliárd dollár értékben adott Kijevnek biztonsági támogatást, mintegy felét a Pentagon készleteiből történő fegyverszállítások formájában.⁷⁶ Az amerikai stratégia tehát az orosz fél fokozatos kifárasztására épül, ugyanakkor végcélját tekintve korlátozott,⁷⁷ célkitűzéseiben pedig rugalmas, így egyszerre reaktív és tart addig, „ameddig csak kell”.⁷⁸

4. Konklúzió

Amennyiben lehet beszélni a realizmus visszatéréséről Washingtonban, akkor az a Trump-adminisztrációhoz lenne köthető. A trumpi „elvhű realizmus” egyfelől az amerikai liberális elvek, másfelől a realizmussal társított hatalom és nemzeti szuverenitás biztonságban játszott szerepének kiemelését jelentette.⁷⁹ Kritikusai szerint azonban a koncepció mögött nem volt koherens külpolitikai elképzelés, mivel Trump elnök kül- és biztonságpolitikai csapata két egymással ellentétes nézeteket valló táborra (*establishment* és nacionalista csoportra) oszlott. Mi több, a trumpi „elvhű realizmus” sajátos önellentmondásba került, ugyanis a koncepció lényege, hogy az Egyesült Államokat az értékei vezérlik, érdekei pedig fegyelmezik, ám ezzel a Trump-adminisztráció éppen a realista vonalat helyezte háttérbe.⁸⁰ Mindazonáltal voltak olyan elemzők is, akik a trumpi külpolitikában nemcsak felismerték a realista vonásokat, hanem külön irányzattal is társították azt: Donald J. Trump elnöksége alatt az Egyesült Államok nemzetközi biztonsági környezete, illetve az arra adott amerikai válasz leginkább az offenzív realizmus logikáját tükrözte.⁸¹ Valóban, a Trump-adminisztráció világképe, transzatlanti kapcsolatai, valamint a közvetlenül Kelet-Közép-Európára irányuló intézkedései az offenzív realista gondolkodás jeleit mutatták. Trump elnök külpolitikájában a nemzetközi rendszer anarchikus struktúrájára (nagy hatalmak közötti, arénában zajló geopolitikai versenyre) és egy pesszimista forgatókönyvre (a kihívókkal társított veszély sürgős

76 Committee for a Responsible Federal Budget 2023.

77 Biden 2022.

78 The White House 2023.

79 The White House 2017, 55.

80 Ettinger 2020, 410–416.

81 Popescu 2019, 401–402.

természetére) helyezte a hangsúlyt. Mindeközben a klasszikus realizmus egyik fő üzenetét ignorálva a transzatlanti közösség etikai kereteit feszegette, ami politikai értelemben kontraproduktívnak bizonyult, kivéve Kelet-Közép-Európában, ahol a nemzeti szuverenitás és a katonai biztonság igényeit helyezte előtérbe.

A Biden-adminisztráció külpolitikájában is megfigyelhetők realista jegyek, jóllehet leírásukra a realizmus összetettebb irányzatai alkalmasabbnak bizonyulnak. A bideni megközelítés egyfelől kontinuitást (a nagyhatalmi verseny és a geopolitika realitásának megerősítését), másfelől az amerikai külpolitika liberális internacionalista alapvetéseihez való visszatérést hozta. Az árnyaltabb értelmezés szükségét jelzi, hogy e két vonal realizmushoz való viszonyát illetően már a Trump-adminisztráció alatt is akadémiai vita zajlott: egyes szakértők szerint az Egyesült Államok akkor tartja meg helyesen a realista iskola tanítását, ha külpolitikai aktivitását jelentős mértékben visszafogja, míg mások szerint ez éppúgy hiba lenne, mint ha az aktív trumpi külpolitika offenzív realista szemléletét követné.⁸² E vita különösen Ukrajna fokozódó amerikai katonai támogatása, illetve az orosz–ukrán háború nemzetközi politikai következményei kapcsán élénk.⁸³ A bideni külpolitikáról világképe, transzatlanti kapcsolatai, valamint a közvetlenül Kelet-Közép-Európára irányuló intézkedései alapján is elmondható, hogy realista vonásai az összetettebb, posztklasszikus irányzat logikáját tükrözik. A Biden-adminisztráció nem vitatja a geopolitikai verseny valóságát, ám ennek középpontjába a biztonságot helyezte (a nagyhatalmak közötti zéró összegű rivalizálás helyett alternatív politikai-gazdasági-társadalmi rendszerek szembenállását vizionálta), forgatókönyve pedig optimistább (a közvetlen katonai fenyegetés helyett a hosszú távú gazdasági képességek fejlesztésére fókuszál). Így a partnerekkel való együttműködés iránt is nagyobb a bizalma, ami a transzatlanti kapcsolatok hatékonyabb kihasználását jelenti. Dinamikusabb problématerképe Kelet-Közép-Európában is megmutatkozott, ahol egyrészt a védelmi együttműködés mellett saját politikai-ideológiai értékvilágának érvényesülését éppúgy fontosnak tekinti, miközben szankciós politikájában, valamint Ukrajna katonai támogatásában egy hosszabb távra szóló, rugalmas megközelítést alkalmaz.

⁸² Brands–Feaver 2017, 17–18.

⁸³ Mankoff 2023.

Irodalom

- Allison, Graham T. 1969: Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis. *The American Political Science Review*, Vol. 63, Nr. 3, 689–718.
- Baschuk, Bryce 2023: US Treasury Rolls Out Guidelines for Electric Car Subsidies. *Bloomberg*, április 3. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Basu, Zachary – Mucha, Sarah 2022: Biden's unlikely embrace of Poland. *Axios*, március 25. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Berns, Laurence 1994: Thomas Hobbes. In Strauss, Leo – Cropsey, Joseph: *A politikai filozófia története I.* Budapest, Európa Könyvkiadó, 542–575.
- Biden, Joe 2021: Joe Biden: My trip to Europe is about America rallying the world's democracies. *The Washington Post*, június 5. (Letöltve: 2023. március 26.)
- Biden, Joseph R. Jr. 2020: Why America Must Lead Again. Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump. *Foreign Affairs*, Vol. 99, No. 2, 64–76.
- Biden, Joseph R. Jr. 2022: President Biden: What America Will and Will Not Do in Ukraine. *The New York Times*, május 31. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Borger, Julian 2022: Pentagon chief's Russia remarks show shift in US's declared aims in Ukraine. *The Guardian*, április 25. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Bouchet, Nicolas 2023: Did the War Undercut the Summit for Democracy in Central and Eastern Europe? *German Marshall Fund*, március 24. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Bouchet, Nicolas – Forbrig, Joerg 2021: What's Next for U.S. Democracy Support in Central and Eastern Europe? *German Marshall Fund*, december 7. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Brands, Hal – Feaver, Peter 2017: Saving Realism from the So-Called Realists. *Commentary*, Vol. 144, No. 2, 15–22.
- Brooks, Stephen G. 1997: Dueling Realisms. *International Organization*, Vol. 51, Nr. 3, 445–477.
- Burns, William J. – Thomas-Greenfield, Linda 2020: The Transformation of Diplomacy. *Foreign Affairs*, Vol. 99, No. 6, 100–111.
- Committee for a Responsible Federal Budget 2023: Congress Approved \$113 Billion of Aid to Ukraine in 2022. *Committee for a Responsible Federal Budget*, január 5. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Daalder, Ivo H. 2003: The End of Atlanticism. *Survival*, Vol. 45, No. 2, 147–166.
- Dettmer, Jamie 2020: Why Biden Win Would Pose Problem for Central Europe's Populist Leaders. *Voice of America*, október 1. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Duss, Matthew – Wertheim, Stephen 2023: A Better Biden Doctrine. *New Republic*, Vol. 254, No. 1/2, 14–15.
- Ettinger, Aaron 2020: Principled realism and populist sovereignty in Trump's foreign policy. *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 33, No. 3, 410–431.
- Európai Külügyi Szolgálat 2016: *Közös jövőkép, közös fellépés: Erősebb Európa. Globális stratégia az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájára vonatkozóan.* Luxemburg, Az Európai Unió Kiadóhivatala.
- Fefer, Rachel F. 2021: What's in the New U.S.-EU Steel and Aluminum Deal? *Congressional Research Service*, november 12. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Foulon, Michiel 2015: Neoclassical Realism: Challengers and Bridging Identities. *International Studies Review*, Vol. 17, Nr. 4, 635–661.
- Gill, Cory R. – Lawson, Marian L. – Morgenstern, Emily M. 2022: Department of State, Foreign Operations, and Department of State, Foreign Operations, and Appropriations. *Congressional Research Service*, június 27. (Letöltve: 2023. március 26.)

- Gordon, Michael R. 2017: Jim Mattis, in Ukraine, Says U.S. Is Thinking of Sending Weapons. *The New York Times*, augusztus 24. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Granieri, Ronald J. 2017: Whose West is Best? *Foreign Policy Research Institute*, július 10. (Letöltve: 2023. március 26.)
- Grygiel, Jakub – Mitchell, A. Wess 2014: Limited War Is Back. *National Interest*, No. 133, 37–44.
- Grygiel, Jakub – Mitchell, A. Wess 2016: Pressure on the Peripheries. *The American Interest*, Summer (May/June), 48–55.
- Hämmerle, Katharina 2016: The Role of US Presidents in US Foreign Policy – A Conversation with Walter Russell Mead. *Österreichisches Institut für Internationale Politik*, február 23. (Letöltve: 2023. június 27.)
- Lebow, Richard Ned 2013: Classical Realism. In Dunne, Tim – Kurki, Milja – Smith, Steve (szerk.): *International Relations Theories. Discipline and Diversity*. Third Edition. Oxford, Oxford University Press, 59–76.
- Liptak, Kevin 2022: Nord Stream 2 pipeline proves to be a sticking point in Biden and new German chancellor's show of unity. *CNN*, február 7. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Lynch, Suzanne et al. 2023: The U.S. wants Europe to stand up to China. Europe says: Not so fast. *Politico*, 2023. március 8. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Lynch, Suzanne – Moens, Barbara 2023: Biden splits EU's top ranks over China. *Politico*, március 13. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Machiavelli, Niccolò 1987: *A fejedelem*. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Mankoff, Jeffrey 2023: The Realist Case for Ukraine. *Foreign Policy Research Institute*, január 25. (Letöltve: 2023. március 27.)
- McCormick, James M. 2010: *American Foreign Policy and Process*. Fifth Edition. Wadsworth, Wadsworth Cengage Learning.
- McMaster, H. R. – Cohn, Gary 2017: America First Doesn't Mean America Alone. *The Wall Street Journal*, május 30. (Letöltve: 2019. február 25.)
- Mearsheimer, John J. 2013: Structural Realism. In Dunne, Tim – Kurki, Milja – Smith, Steve (szerk.): *International Relations Theories. Discipline and Diversity*. Third Edition. Oxford, Oxford University Press, 77–93.
- Mingst, Karen A. 2003: *Essentials of International Relations*. Second Edition. New York, W.W. Norton & Company.
- Mitchell, A. Wess 2018: A nyugati szövetség megszilárdítása. *Az USA Nagykövetsége Magyarországon*, június 5. (Letöltve: 2023. március 26.)
- Nephew, Richard 2020: Evaluating the Trump Administration's Approach to Sanctions. Case: Russia. *Center on Global Energy Policy*, február 13. (Letöltve: 2023. március 27.)
- North Atlantic Treaty Organization 2019: *London Declaration*, december 4. (Letöltve: 2023. március 27.)
- North Atlantic Treaty Organization 2022: *NATO 2022 Strategic Concept*. Madrid.
- Palmer, Doug 2022: Biden 'confident' U.S. can address EU concerns about IRA subsidies. *Politico*, december 1. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Pawlak, Justyna 2017: Unease in Brussels over Trump's Poland visit. *Reuters*, június 29. (Letöltve: 2023. március 26.)
- Perry, Rick – Zinke, Ryan – Pruitt, Scott 2017: U.S. energy dominance is achievable. *The Washington Times*, június 26. (Letöltve: 2023. március 26.)
- Popescu, Ionut 2019: American Grand Strategy and the Rise of Offensive Realism. *Political Science Quarterly*, Vol. 134, No. 3, 375–405.
- Posen, Barry R. 2018: The Rise of Illiberal Hegemony. *Foreign Affairs*, Vol. 97, No. 2, 20–27.

- Robertson, Lord 2003: NATO and the Transatlantic Community: 'The Continuous Creation'. *Journal of Transatlantic Studies*, Vol. 1, No. 1, 1–7.
- Rose, Gideon 1998: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. *World Politics*, Vol. 52, Nr. 1, 144–172.
- Ross, Wilbur – Navarro, Peter 2016: The Trump Trade Doctrine: A Path to Growth & Budget Balance. *RealClearPolicy*, október 17. (Letöltve: 2023. március 26.)
- Schadlow, Nadia 2017: Welcome to the Competition. *War on the Rocks*, január 26. (Letöltve: 2019. február 25.)
- Sullivan, Jake 2018: The World After Trump. How the System Can Endure. *Foreign Affairs*, Vol. 97, No. 2, 10–19.
- The White House 2017: *National Security Strategy of the United States of America*. Washington, D.C.
- The White House 2021a: *Interim National Security Strategic Guidance*. Washington, D.C.
- The White House 2021b: *The New Atlantic Charter*, június 10. (Letöltve: 2023. március 26.)
- The White House 2022: *National Security Strategy*. Washington, D.C.
- The White House 2023: Remarks by President Biden and President Zelensky of Ukraine in Joint Statement. *The White House*, február 20. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Thuküdidész 1988: A peloponnészoszi háború (A méloszi dialógus V 84–116). In Ritoók, Zsigmond (szerk.): *Görög történetírók*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 209–392.
- United States Agency for International Development 2022: USAID Announces Central Europe Program. *USAID*, december 12. (Letöltve: 2023. március 27.)
- United States Department of Defense 2018: *Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America. Sharpening the American Military's Competitive Edge*. Washington, D.C.
- United States Department of Defense 2023: *Fiscal Year 2024 Budget Request*. Március. (Letöltve: 2023. március 26.)
- United States Department of the Treasury 2022: Remarks by Secretary of the Treasury Janet L. Yellen on Way Forward for the Global Economy. *United States Department of the Treasury*, április 13. (Letöltve: 2023. március 27.)
- United States Embassy in Bulgaria 2022: Assistant Secretary Donfried's Remarks at Gala Reception at American University of Bulgaria Thursday, May 19, 2022. *U.S. Embassy in Bulgaria*, május 19. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Waltz, Kenneth N. 2006: A világpolitika anarchikus struktúrája. In Póti, László (szerk.): *Nemzetközi biztonsági tanulmányok*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 113–140.
- Ward, Alexander – Gedeon, Joseph 2022: What Biden Means by „Sanctions Never Deter”. *Politico*, március 24. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Wemer, David A. 2019: The United States is back in Central Europe, state department official says. *Atlantic Council*, július 17. (Letöltve: 2023. március 27.)
- Williams, Brock R. et al. 2020: Trump Administration Tariff Actions: Frequently Asked Questions. *Congressional Research Service*, december 15. (Letöltve: 2023. március 26.)